

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 9ΗΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1982

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΠΕΡΙΚΛΗ ΘΕΟΧΑΡΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΠΟΝΗ

1. «Καὶ ἐτελεύτησεν ἐν γήρῳ καλῶ πλήρῃς ἡμερῶν πλούτῳ καὶ δόξῃ» (Α' Παραλειπ. 29, 28) τῇ 31ῃ Ἰανουαρίου 1982 ὁ ἀοιδίμος Καθηγητῆς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Παναγιώτης Ἰ. Μπρατσιώτης. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τιμᾷ τὰ προαπελθόντα διακεκριμένα Μέλη αὐτῆς. Προτάσει τῆς Γ' Τάξεως τῶν Ἑθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἀποφάσει τῆς Συγκλήτου ἀνετέθη εἰς τὸν ὀμιλοῦντα νὰ ἐκθέσῃ ἐν δυνατῇ συντομίᾳ τὴν δρᾶσιν καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός, τοῦ διακριθέντος ὄχι μόνον ὡς πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου, ἐπιστήμονος ἐρευνητοῦ διὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ πλουσιωτάτην συγγραφικὴν του παραγωγὴν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνθρωπιστοῦ καὶ φιλανθρώπου διὰ τὴν πλουσίαν ὑπὲρ τῶν πολλῶν κοινωνικῆν του δραστηριότητα.

2. Εἶχον τὸ προνόμιον ὄχι μόνον νὰ χρηματίσω ἐκ τῶν πρώτων μαθητῶν τοῦ πεφλημένου πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ νὰ τύχω καὶ τῆς ἰδιαίτερας εὐμενείας καὶ ἐκτιμήσεως παρὰ τοῦ δικαίου ἀνδρός. Εἶναι πρέπον, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμον δι' ἡμᾶς καὶ μάλιστα διὰ τοὺς νεαροὺς σπουδαστὰς τῆς σήμερον, νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξελικτικὴν πορείαν τοῦ διαπρεποῦς καὶ διεθνοῦς κύρους ἐπιστήμονος, τοῦ εἰς πλεῖστα ὄσα πεδία τοῦ ἐπιστητοῦ διαπρέψαντος Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ Παν. Μπρατσιώτου. Υἱὸς τοῦ εὐσεβοῦς ἱερέως Ἰωάννου Μπρατσιώτου καὶ τῆς Ἀφροδίτης, τὸ γένος Κων. Ἀναστασίου, ἐξ Ἀργυροκάστρου τῆς Β. Ἠπείρου, ἐγεννήθη ἐν Θήβαις τὸ ἔτος 1889. Δωδεκαετῆς ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, μεταγραφεὶς ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου

Θηβῶν εἰς τὴν Ριζάρειον Σχολὴν τὸ 1902, ἀκμάζουσιν τότε. Ἀποφοιτήσας ἐκ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς τὸ 1907, ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν. Ἀριστεύσας εἰς τὰς ἐπὶ πτυχίῳ ἐξετάσεις, ζήλω κινούμενος δι' εὐρύτερας σπουδὰς, ἀνεχώρησε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1912 διὰ τὴν Γερμανίαν. Ἐγγραφεὶς εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας παρηκολούθησε μαθήματα τόσον εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν, ὅσον καὶ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν. Διακεκριμένοι ἐπιστήμονες καὶ διεθνoὺς φήμης Καθηγηταὶ ἐδίδασκον εἰς τε τὴν Φιλοσοφικὴν καὶ τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας Rudolf Kittel, H. Guthe, G. Heinrich, H. Windisch ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ W. Wundt, Ed. Spranger, Volkert, Nathan Soderblom ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ. Κατὰ τὸ θερινὸν ἐξάμηρον τοῦ 1914, κατὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν τῶν σπουδαστῶν, ἔλθων ἐφοίτησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἰένης. Διήκουσε δὲ τὰ μαθήματα τῶν διακεκριμένων Καθηγητῶν, ἦτοι τῶν θεολόγων H. Lietzmann, Weinel καὶ ἄλλων, ὡς καὶ τῶν φιλοσόφων Eucken καὶ τοῦ γνωστοῦ παιδαγωγοῦ N. Rein.

3. Ἄμα τῇ ἐπιστροφῇ του ἐκ Γερμανίας διωρίσθη καθηγητὴς τῶν Θρησκευτικῶν ἐν τῷ Διδασκαλεῖῳ θηλέων τοῦ Πειραιῶς. Ἐν ἔτει 1918 ἀνακηρύσσεται Διδάκτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, τυχὼν τοῦ βαθμοῦ «ἄριστα» εἰς ἐπιβράβειυσιν τῆς ἀρίστης πρωτοτύπου διατριβῆς του: «Συμβολαὶ εἰς τὴν Βιβλικὴν Ἱστορίαν. Ὁ Ἰουδαϊσμός ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μέρος Α'. Αἱ πολιτικαὶ σχέσεις τοῦ ἐν Παλαιστίνῃ Ἰουδαϊσμοῦ ἐπὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀθῆναι 1918». Ἐκτοτε μία συνεχὴς καὶ ἀδιάλειπτος ροὴ συγγραφῶν, μελετῶν, ἄρθρων, βιβλιοκρισιῶν καὶ πλείστων ἄλλων «λημμάτων» ἐν τῷ Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη, τῇ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ καὶ τῇ Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ κατακλύζουσιν τὸν ἐπιστημονικὸν θεολογικὸν χῶρον ἐπὶ ὅλων σχεδὸν τῶν πεδίων τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν συγγενῶν πρὸς αὐτὴν κλάδων ἐτέρων ἐπιστημῶν. Εἰς 181 ἀνέρχονται τὰ αὐτοτελῆ συγγράμματά του, τὰ βιβλία καὶ αἱ μελέται. Εἰς 77 περίπου ἀναβιβάζονται τὰ ἐκλαϊκευτικά του ἔργα καὶ αἱ παρουσιάσεις βιβλίων ἄλλων συγγραφέων ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν, τὰ δημοσιεύματά του ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ καὶ τῷ θύραθεν τύπῳ καὶ αἱ δημοσιευθεῖσαι ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ἐπιστολαὶ του. Εἰς 16 ἀνέρχονται αἱ νεκρολογίαι καὶ τὰ μνημόσυνα, ἅτινα συνέταξεν ὁ αἰδίδιμος ἀνὴρ πρὸς τιμὴν προαπελθόντων ἀξιολόγων ἐπιστημόνων. Ἀνσεξαρίθμητα εἶναι τὰ «λήμματα» ἐν τοῖς Λεξικοῖς καὶ ταῖς Ἐγκυκλοπαιδείαις. Τέλος αἱ ἐκτενεῖς βιβλιοκρισίαι ἔργων ξένων καὶ Ἑλλήνων συγγραφέων, ἀνέρχονται εἰς 540! Τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Περιοδικὰ «Θεολογία», «Ἐκκλησία», «Ἐφημέριος», «Ἀνάπλασις», «Ἱερός Σύνδεσμος», «Γρηγόριος Παλαμᾶς», «Ποιμὴν», «Νέα Σιών», «Φῶρος» καὶ πλείστα ἐπαρχιακὰ φύλλα, εἶχον φιλοξενήσει πάμπολλα ἄρθρα τοῦ

πολυγραφωτάτου διδασκάλου. Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων ἦτο φυσικὸν νὰ εὔρη τὴν δικαίαν τιμὴν καὶ ἀναγνώρισιν ὁ δεινὸς ἐπιστήμων καὶ σοφὸς συγγραφεὺς ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ξένου δημοσιογραφικοῦ τύπου.

4. Ἐν ἔτει 1924 ἐκλέγεται Ὑφηγητὴς ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν τῆς Ἐρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1925 ἐκλέγεται Καθηγητὴς εἰς τὴν ἑκτακτον ἔδραν τῆς Βιβλικῆς Ἱστορίας. Τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1928 ἐκλέγεται παμψηφεί τακτικὸς Καθηγητὴς εἰς τὴν νεοϊδρυθεῖσαν ἔδραν τῆς «Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Π. Διαθήκην καὶ τῆς Ἐρμηνείας τῆς Π. Δ. κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα». Ἐν ἔτει 1955 ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τακτικὸν μέλος ἐν τῇ Τάξει τῶν Ἡθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν. Τὸ 1960 διετέλεσε Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας. Τὸ πλῆθος ἐπιστημονικῶν συγγραφῶν του διεπέρασε λίαν ἐνωρὶς τὰ στενὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος. Προσκλήσεις ἐκ μέρους Ἀνωτάτων ἐπιστημονικῶν Ἰδρυμάτων καὶ τιμητικαὶ διακρίσεις ἐν ἀφθονίᾳ ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων διδόμεναι καὶ ἀπονεμόμεναι εἰς τὸν ἐξαιρέτων ἐπιστήμονα Θεολόγον καὶ συγγραφέα, ἐπισημαίνουν τὴν εὐρύτατην ἀπήχησιν, τὴν ὁποίαν εἶχον διεθνῶς τὰ σοφὰ συγγράμματα τοῦ ἀκαταπονήτου καὶ ἰκανωτάτου χειριστοῦ τοῦ καλάμου πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου.

5. Τὸ 1936 μετέσχε τοῦ Α΄ πανορθοδόξου Συνεδρίου τῶν Ἀθηνῶν. Ἐλαβεν ἐπίσης μέρος εἰς τὰ παγκόσμια χριστιανικὰ Συνέδρια τῆς Ὁξφόρδης καὶ τοῦ Ἐδιμβούργου τὸ 1937. Ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Ἱ. Συνόδου ὁμοῦ μετ' ἄλλων 17 ἐπισήμων ἀπεσταλμένων, Σεβ. Μητροπολιτῶν καὶ Καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, ἐν οἷς ὁ συνάδελφος κ. Καρμίρης καὶ ἡ μετριοτήτης μου, μετέσχε τοῦ σπουδαίου συνεδρίου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς διὰ τοῦ ψηφισθέντος τὸ πρῶτον τότε Καταστατικοῦ του ὠνομάσθη, ἐν Ἀμστερδαμ (1948). Τὸ 1954 συμμετέσχε μετὰ πλείστων ἄλλων Σεβ. Μητροπολιτῶν καὶ Καθηγητῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ὀμιλῶν, ὡς καὶ ὁ συνάδελφος κ. Καρμίρης, τοῦ Β΄ παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς Ἐβραστον, παρὰ τὸ Σικάγον τῶν Η. Π. Α., ἐκλεγείς καὶ μέλος τῆς κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς. Τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἐξεπροσώπησεν ἐπίσης εἰς τὰς πανορθοδόξους διασκέψεις Ρόδου (1961 καὶ 1964) καὶ Βελιγραδίου (1966).

6. Ὀφείλω νὰ ἐπισημάνω ὅτι ἡ παρουσία εἰς τὰ συνέδρια δὲν ἦτο ἀπλῆ ἀκροαματικὴ συμπαράστασις, ἀλλὰ ἔντονος καὶ ζωηρὰ συμμετοχὴ, δι' ὑποβολῆς πολλάκις δηλώσεων ἑλληνορθόδοξου τοποθετήσεως ἐπὶ δογματικῶν καὶ ἐκκλησιολογικῶν θεμάτων. Ἦτο ἀξιοθαύμαστος ἢ ἀμετακίνητος ἔμμομη εἰς ὅ,τι ἐπίστευεν ὡς ἀληθές καὶ βέβαιον ἀπὸ ἑλληνορθόδοξου ἀπόψεως, μάλιστα εἰς προβλήματα δογματικῆς ἐρμηνείας ἢ ἐκκλησιολογικῆς διατυπώσεως. Ἀνυποχώρητος εἰς τοιαύτας συζητήσεις πάντοτε, καὶ ὅταν δὲν ἐγίνετο ἀποδεκτὴ ἡ γνώμη του, ἐν τού-

τοὺς ἐπετύγχανε νὰ διατυπωθῇ αὐτὴ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς, οὐχὶ δὲ σπανίως νὰ ἐπικρατῇ τῆς τῶν ἀντιθέτων.

7. Ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ ἀληθμονήτου διδασκάλου ἐπιδειχθεῖσα καθ' ὄλον τὸν βίον του βοήθεια πρὸς τοὺς ἐν τῇ Μέσῃ Ἐκπαιδεύσει ὑπηρετούντας Θεολόγους, πλεῖστοι τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν προσφιλεῖς μαθηταὶ του. Δὲν ἠμύνετο μόνον διὰ τῆς γραφίδος ὑπὲρ τῶν δικαίων αἰτημάτων τῶν ἐν τοῖς σχολείοις ὑπηρετούντων Θεολόγων, ἀλλὰ πρὸς διασφάλισιν τῆς διώρου διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν ἐν τοῖς γυμνασίοις, ἐπεσκέπτετο τοὺς ἐν τέλει, ἐκίνει τὴν διοικοῦσαν Ἐκκλησίαν, δι' ὁμιλιῶν δὲ καὶ δημοσιευμάτων προεκάλει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ εὐσεβοῦς κοινοῦ, ὥστε ἐν τέλει νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ διασφάλισις τῆς θέσεως τῶν Θεολόγων ἐκπαιδευτικῶν καὶ τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν νὰ διατηρῇ τὴν ἀμόλοισαν θέσιν ἐν τῷ προγράμματι. Τὰ Πανελλήνια Θεολογικὰ Συνέδρια (1931, 1951, 1963, 1969), ἐβοήθησε ποικιλοτρόπως καὶ ὑπεδείκνυε τὰ πρακτέα καὶ μάλιστα ἐβοήθει εἰς τὴν ἐξέυρεσιν πόρων πρὸς ἐκτύπωσιν τῶν Πρακτικῶν. Ἡ ἀγάπη, ἣν ἔτρεφε πρὸς τοὺς φοιτητάς, παρώθησε τοῦτον νὰ δεχθῇ τὴν προεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ φοιτητικοῦ συσσιτίου, κατόπιν ἀποφάσεως καὶ τῆς Συγκλήτου. Πολλάκις διετέλεσε συγκλητικὸς καὶ κοσμήτωρ (1934/35, 1943/4, 1949/50, 1958/9). Πρῶτανις δὲ ἐξελέγη τὸ 1954, πρυτανεύσας κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1955/6. Εἰς ὅλας τὰς πνευματικὰς καὶ ἐκκλησιαστικο-θεολογικὰς ἐκδηλώσεις ἢ πεῖρα καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ προσέδιδον ἰδιαίτερον τόνον μορφωτικῆς ἐποικοδομῆς. Ἡ Ἄνωτέρα Σχολὴ Ἱεροκρηύκων καὶ Κατηχητῶν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἡ εἰδικὴ Σχολὴ διαφωτίσεως τοῦ στρατοῦ (1948/50), τὸ Ἄνωτερον Ἐκκλησιαστικὸν Φροντιστήριον τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, ἀκόμη καὶ τὸ Ὁδεῖον Ἀθηνῶν εἶναι τινα ἐκ τῶν Ἰδρυμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ πεπειραμένος καὶ σοφὸς ἐπιστήμων ἐδίδασκε μετ' ἐπιτυχίας τὰ θεολογικὰ γράμματα ἐπικαίρως καὶ εὐμεθόδως.

8. Ἡ προσωπικότης τοῦ διακεκριμένου ἐπιστήμονος εἴλκυσεν ἐνωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπιστημόνων Θεολόγων τῆς Δύσεως. Πλεῖστα ξένα Περιοδικὰ καὶ τιμητικοὶ τόμοι ἀφιερωμένοι εἰς διασήμους ἡμετέρους καὶ ξένους ἐπιστήμονας, ἐξήτουν τὴν συνεργασίαν του καὶ τὴν δημοσίευσιν εἰδικῶν ἐπικαίρων ἄρθρων. Οὕτως ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ ὑπῆρξε συνεργάτης εἰς τὰ διεθνοῦς κύρους ξένα Περιοδικὰ: *Theologische Literaturzeitung*, *Theologische Blätter*, *Internationale Kirchliche Zeitschrift*, *Kyrios*, *Novum Testamentum*, *Christian East*, *Irenikon*, *Bibliographisches Beiblatt der Theologischen Literaturzeitung* (1929 - 1941). Συνεκδότης ἐχρημάτισεν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του τοῦ γνωστοῦ ὄργανου τῆς Κ. Δ. *Novum Testamentum*. Πέραν ὄλων αὐτῶν ὁ ἀκαταπόνητος ἐπιστήμων ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἰδρυτῶν, συνεκδότης, συνεργάτης καὶ ἀρχισυντάκτης τοῦ ἡμετέρου ἐπιστημονικοῦ θεολογικοῦ Περιο-

δικού, διεθνοῦς κύρους, τῆς «Θεολογίας» μέχρι καὶ τῆς ἡμέρας, ὅτε κληθεῖς μετέστη εἰς Κύριον. Μελέται, ἄρθρα καὶ δυσεξαριθμητοὶ βιβλιοκρισίαι ἡμετέρων καὶ ξένων ἔργων ἀποτελοῦν ἐμφανῆ τεκμήρια τῆς πολυσχιδοῦς γνώσεως, τῆς εὐθυκρισίας καὶ τοῦ ἀνεγνωρισμένου κύρους τῆς αὐθεντίας αὐτοῦ. («Ἐκκλησία», «Θεολογία», («Ἐφημέριος») καὶ ὅσα ἐμνημονεύσαμεν Ἑλληνικὰ Περιοδικὰ, φέρουσι τὴν σφραγίδα τῆς πολυμερείας καὶ τοῦ πολλαπλοῦ, ἐπὶ ἐπικαίρων ζητημάτων — θεολογικῶν, ἐκκλησιαστικῶν, κοινωνικῶν, ἐκπαιδευτικῶν κ. π. ἅ. — ἐνδιαφέροντος τοῦ διαφωτιστοῦ συγγραφέως.

9. Τὸ διεθνὲς κῦρος τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν τιμητικῶν διακρίσεων, τὰς ὁποίας ἔλαβε παρὰ τῶν ξένων. Οὕτως ἡ βασιλικὴ Φλαμανδικὴ Ἀκαδημία τοῦ Βελγίου (ἐν Βρυξέλλαις) ἐξέλεξεν αὐτὸν ξένον «ἐταῖρον» τὸ 1955. Ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γλασκώβης ἀνηγόρευσε τοῦτον «ἐπίτιμον διδάκτορα» τὸ 1950, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτῶν τῆς 500 ετηρίδος τοῦ Πανεπιστημίου τούτου. Ἐπίσης ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ἀνηγόρευσε τὸν Καθηγητὴν Π. Ι. Μπρατσιώτην «ἐπίτιμον διδάκτορα» (29 Ἀπριλίου 1966). Ἐν ἔτει 1959 ἐξεπροσώπησε τὴν Ἀκαδημίαν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 200 ετηρίδος τῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Ἐπίσης τὸ 1960 ἐξεπροσώπησε τὴν Ἀκαδημίαν κατὰ τὸν ἐν Λονδίῳ ἑορτασμὸν ἐπὶ τῇ 300 ετηρίδι (1660 - 1960) τῆς ἐκεῖ Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Ἐπίσης εἰς τὰς ἑορτὰς 500 ετηρίδος (1460 - 1969) τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βασιλείας ἐν Ἑλβετίᾳ μετέσχε προσκληθεὶς προσωπικῶς τὸ 1969.

10. Τὸ πολυσχιδὲς καὶ ἀξιοθαύμαστον ἐπιστημονικὸν ἔργον τούτου ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, ἣτις καὶ ἐτίμησε τὸν ἄξιον ἐπιστήμονα διὰ τῶν ἀκολούθων τιμητικῶν διακρίσεων: Τοῦ χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Φοίνικος, τοῦ Ἀνωτέρου Ταξιάρχου τοῦ αὐτοῦ Τάγματος, τοῦ Ταξιάρχου τοῦ Γεωργίου Α' καὶ τέλος διὰ τοῦ ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος. Ἄπαντα δὲ τὰ Ἑλληνορθόδοξα Πατριαρχεῖα ἐτίμησαν τὸν σοφὸν διδάσκαλον διὰ τῆς ἀπονομῆς τῶν Ἀνωτάτων Χρυσῶν Σταυρῶν. Πᾶσαι αὗται αἱ τιμητικαὶ διακρίσεις ἀπενεμήθησαν εἰς τὸν ἔνδοξον ἄνδρα, ὅχι μόνον διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν τοῦ θεολογικὴν συγγραφικὴν του δρασίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πολυσχιδὲς ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ, παιδευτικοῦ, διαφωτιστικοῦ, φιλανθρωπικοῦ καὶ πολλῶν ἄλλων πεδίων ἔργον αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ Μπρατσιώτης δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τὰ συγκεκριμένα καθήκοντα τοῦ ἀπὸ τῆς ἔδρας Καθηγητοῦ, ἀλλ' ἐφρόντιζεν, ὅπως χάριν τῶν πολλῶν ἐκλαϊκῆν τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις τῆς εἰδικότητός του.

11. Τὸ μέγα ἐνδιαφέρον τοῦ ἀνθρωπιστοῦ καὶ φιλανθρώπου ἀνδρός, παρώθησε τοῦτον νὰ ἀσχοληθῇ ἰδιαιτέρως περὶ τὴν μελέτην τῶν κοινωνικῶν προ-

βλημάτων. Πρὸς τοῦτο προέβη εἰς τὴν ἴδρυσιν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1932 τῆς «Χριστιανικῆς Κοινωνικῆς Ἐνώσεως», ἔχων ὡς συμβούλους καὶ στενοὺς συνεργάτας τὸν Πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ μετέπειτα Ἀκαδημαϊκὸν Παν. Πουλίτσαν, τὸν Καθηγητὴν Ἀριστ. Κούζην, τὸν Ἀλ. Τσιριντάνην, τὸν Γ. Ράμμον καὶ πολλοὺς ἄλλους Καθηγητάς, ἀνωτέρους δικαστικούς, στρατηγούς καὶ διακεκριμένους πολίτας. Σκοπὸς δὲ τῆς Ἐνώσεως ταύτης ἦτο: ἡ διάδοσις καὶ ἐπικράτησις τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν ἀρχῶν τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἀγάπης, κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ἰδιαίτερος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν τῆς κοινωνίας» (ἄρθρ. 2 τοῦ ἐγκριθέντος Καταστατικοῦ). Περαιτέρω προέβη ὁ δραστηριώτατος ἀνὴρ εἰς τὴν ἴδρυσιν τῶν ἰδιαίτερον κλάδων τῆς ἀνωτέρω Ἐνώσεως, ἦτοι: 1) τοῦ «Ἀκαδημαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Συνδέσμου», τοῦ πρώτου «χριστιανικοῦ φοιτητικοῦ συλλόγου»· 2) τοῦ «Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου δι' ἐργάτας καὶ ὑπαλλήλους»· 3) τοῦ «Σχολείου ἀναλφαβήτων» διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Α' («νυκτερινοῦ γυμνασίου») δι' ἐργάτας καὶ ὑπαλλήλους· 4) τοῦ («Ἑλληνικοῦ Ἀντικαρκινικοῦ Ἰνστιτούτου»), τοῦ μεγίστου πράγματι ἐπιτεύγματος τῶν προσπαθειῶν τῆς «Χριστιανικῆς Κοινωνικῆς Ἐνώσεως», μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς πρωτεργάτας καὶ συνιδρυτὰς τῆς Ἐνώσεως ἀοιδίμους ἀνδρας Κούζην, Μπρατσιώτην καὶ Πουλίτσαν. Μέγα ἔργον τοῦ Ἰνστιτούτου εἶναι τὸ Νοσοκομεῖον «Ἅγιος Σάββας» καὶ τὰ ἐκ τούτου ἐξαρτώμενα «ὀγκολογικῆς ἐρεῦνης καὶ πειραματικῆς χειρουργικῆς Γ. Παπανικολάου» καὶ («προληπτικῆς ἰατρικῆς») («Ἡ Ὑγίεια», τῇ συνεργασίᾳ καὶ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Νικ. Λούρου. Τέλος μνημονευτέα καὶ δύο ἕτερα ἐπιτεύγματα τοῦ «Χριστιανικοῦ Κοινωνικοῦ Ἰνστιτούτου», ἦτοι: α) αἱ δύο («Ἐνοριακαὶ στέγαι») δι' ἐγκαταλελειμμένα παιδιὰ (ιδρύθησαν τὸ 1941/2) καὶ β) Ὁ «Χριστιανικὸς κοινωνικὸς κύκλος» (Ἰούνιος 1943), τὸν ὁποῖον ἀπετέλεσαν ἐξαίρετα μέλη τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. Προέκτασις τούτου δύναται νὰ θεωρηθῆ ἡ ἴδρυσις χάριν τῶν φοιτητῶν τοῦ «Φροντιστηρίου χριστιανικῆς κοινωνιολογίας». Ὁ ἀκατάπονητος ἀνὴρ ὑπῆρξε καὶ ὁ ἐμπνευστὴς καὶ ὀργανωτὴς τοῦ Α' Συνεδρίου «Ἑλληνοχριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ» (13-16 Μαΐου 1956). Ἡ ἔκδοσις τῶν Πρακτικῶν τοῦ Συνεδρίου τὸ 1958 περιελάμβανε τὸ «Περὶ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας» ζωτικὸν θέμα, ὡς ἀπαύγασμα τῶν συζητήσεων καὶ γνωμῶν πολιτικῶν καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων. Ὁ πιστὸς χριστιανὸς καὶ ζηλωτὴς ἐργάτης τῶν ιδεωδῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐχρημάτισε Πρόεδρος τῶν χριστιανικῶν σωματείων, τῶν ἐξαρτωμένων ἐκ τῆς ἀδελφότητος Θεολόγων τῆς «Ζωῆς» καὶ τοῦ «Σωτήρος», ἦτοι τοῦ «Σωματείου ὁ Ἀπόστολος Παῦλος» καὶ τοῦ «Σωματείου ὁ Μέγας Βασίλειος». Ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τοῦ ἀοιδίμου πρωτοπρεσβυτέρου Ἀγγέλου Νησιώτου, ἰδρύθη ὁ «Χριστιανικὸς Ὁμιλοῦ Φοιτητῶν», ὁ μέχρι σήμερον ἐδδοκίμως λειτουργῶν ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν

τοῦ Καθηγητοῦ Νικ. Νησιώτου, υἱοῦ τοῦ ἀλησμόνητου πρωθιερέως Ἀγγέλου Νησιώτου. Τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Μπρατσιώτου καθιερώθη, ὅπως ἐφορτάζεται ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἡ «Ἡμέρα προσευχῆς τῶν φοιτητῶν». Αἴαν ἐδεργετικῆ ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις τοῦ «Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος τοῦ ἐργαζομένου παιδιοῦ», τὸ ὁποῖον διὰ τῶν Λεσχῶν του ἐν Ἀθήναις, Πειραιεῖ καὶ Νέα Ἰωνία προσέφερε τροφήν, στέγην καὶ στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν εἰς τὰ ἐργαζόμενα παιδιά, τὸ δὲ θέρος ἀπέστειλεν εἰς τὰς ὀργανουμένας ἀρίστας Κατασκηνώσεις εἰς Ἁγιον Ἀνδρέαν καὶ εἰς τὸ Καβούρι. Ἡ ἴδρυσις τοῦ κτηρίου τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ὑπῆρξεν ἐπίτευγμα τοῦ ἀνδρός. Ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ 1947 μέχρι τοῦ 1970 θητεία του ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας, τῆς ὁποίας ἐχημάτισεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν μέλος, Γενικὸς Γραμματεὺς, Ἀντιπρόεδρος καὶ Πρόεδρος, προσενεγκὼν μεγίστας ὑπηρεσίας. Οὐχὶ μικρὰς ὑπηρεσίας συνεισέφευρον ὡς μέλος καὶ ὡς Πρόεδρος εἰς τὴν ἀξιεπαίνως μέχρι τοῦδε δρωσαν ὡς Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον «Ἐταιρείαν τῶν φίλων τοῦ Λαοῦ».

12. Πάντα ὅσα ἀκροθιγῶς ἐμνημονεύσαμεν ἀποτελοῦν τὸ «βραχὺ Χρονικὸν» τῆς καταπληκτικῆς δράσεως τοῦ προσοντούχου ἀνδρός ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Ὁ Καθηγητῆς - Ἀκαδημαϊκὸς Π. Μπρατσιώτης ἦτο φύσει ἀνεπίδεικτος, συνετός, ταπεινός, ἀλλὰ καὶ εὐγενής, ὅσον καὶ γλυκὸς τοὺς τρόπους. Διαλεκτικός, ἀλλὰ καὶ ἀμετακίνητος εἰς τὰς θέσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἰδεολογικῶς ἐπίστευε. Διὸ καὶ ὑπεστήριξε τὰς θέσεις του μετ' ἐπιμονῆς τοιαύτης, ὥστε ἐξέπληττε πολλάκις τοὺς συνομιλητὰς του ἢ πρᾶοτης, μεθ' ἧς ὑπεστήριξε τὰ κατ' αὐτὸν ἀληθῆ καὶ πρέποντα μετὰ τσαύτης ἐπιμονῆς. Ὡς συνήθως, μεταξὺ ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων ἔκπαλαι ἐπικρατεῖ ἡ διχογνωμία καὶ ἡ διαίρεσις εἰς τὰ διάφορα πολυπληθῆ σωματεῖα. Ὁ αἰόδιμος Καθηγητῆς - Ἀκαδημαϊκὸς ἀπέφυγε τὴν δξύτητα, ὡς προῖον φανατισμοῦ καὶ ἐγωπαθείας. Οὗτος ἐν πρᾶοτητι καὶ ἡρεμίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀμετακινήτῳ θέσει, κατῴρθωνε νὰ ἐπιβάλλεται.

13. Τὸ ἐπιστημονικὸν συγγραφικὸν ἔργον τοῦ σοφοῦ Καθηγητοῦ - Ἀκαδημαϊκοῦ ἀναγνωρίζει τις διεξερχόμενος τὴν ἐκθεσιν τοῦ Πίνακος τῶν ἐπιστημονικῶν μελετῶν καὶ λοιπῶν συγγραφῶν, τὴν συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀξιολόγου μαθητοῦ του καὶ ἀγαπητοῦ συναδέλφου Ἀθ. Χαστούπη ἐν τῷ ἀφιερωτικῷ Τόμῳ τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 1972. Ὡς ὁ Καθηγητῆς Χαστούπης ἐν τέλει τῆς βιογραφίας τοῦ Παν. Μπρατσιώτου λέγει: «Πᾶς τις διεξερχόμενος τὰς περισπουδάστους ἐπιστημονικὰς ἐργασίας τοῦ Π. Μπρατσιώτου, διαπιστώνει βάθος, ἐμβριθειαν καὶ πρωτοτυπίαν. Ἀναγνωρίζει τις ὅτι ὁ Καθηγητῆς Μπρατσιώτης, ὡς εἰδικὸς εἰς τὴν Βιβλικὴν ἐπιστήμην, ἐπλούτισε τὴν ὀρολογίαν της, ἀνέδειξε τὰς ὀρθοδόξους ἐρμηνευτικὰς της ἀρχὰς καὶ ἔλαβε θέσιν ἔναντι τῶν δυσχερῶν καὶ

ποικίλων προβλημάτων της τόσοσ ἀσφαλῆ, ὅσον ἐγγυᾶται ἔνθεν μὲν ἢ μεθ' ὑποδειγματικοῦ, θεολογικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ καταρτισμοῦ περὶ τὴν ἀρχαιότητα ἀναστροφή του, ἔνθεν δὲ ἢ διὰ νηφαλλοῦ κρίσεως, λελογικευμένης εἰκασίας, ὀξείας διορατικότητος καὶ εὐρείας προοπτικῆς σπανία ἰκάνωσίς του. Ἄν τις κρίνῃ αὐτὸν εὐρύτερον ὡς Θεολόγον, θὰ θαυμάσῃ τὸν διαπρῦσιον κήρυκα τῆς ἀληθείας, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον ταύτης ἐν ἀκραδάντῳ πίστει καὶ ἐχόμενον στεροῶς τῆς γεραρῆς Παραδόσεως τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας).

14. Ὅσα ὠραῖα καὶ ἂν διευπώθησαν ὡς εὐγενεῖς κρίσεις καὶ γνῶμαι ὑπὸ τοῦ συναδέλφου Καθηγητοῦ Ἀθ. Χαστούπη περὶ τῆς σπουδαίας ἐπιστημονικῆς μορφῆς τοῦ προαπελθόντος ἀνδρὸς καὶ ὅσα καὶ ἡμεῖς ἐμνημονεύσαμεν ἐπ' εὐκαιρία, ἴσως ὑπολείπονται τῶν ὄσων ὁ αἰόδιμος διδάσκαλος ὁ ἴδιος, οἶονεὶ αὐτεξομολογούμενος διευτύπωσεν ἐν τῷ ἔργῳ του: *Von der griechischen Orthodoxie* (= Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθοδοξίαν). Τὸ ἔργον ἀποτελεῖ τὸν 4 τόμ. τῆς ὑπὸ τοῦ Günter Stachel ἐκδοθείσης σειρᾶς, ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Christliche Konfessionen in Selbstdarstellungen*», Echter Verlag, Würzburg 1966 σ. 156. Τὰ προηγηθέντα τομῆδια τῆς σειρᾶς εἶναι: 1. *Eugen Walter*, *Alle meine Quellen sind in Dir* (σ. 153=Πᾶσαι αἱ πηγαί μου ἀνάγονται εἰς Σέ). 2. *Stephen Neill*, *Anglikanisches Bewusstsein* (σ. 251=Ἀγγλικανικὴ συνείδησις). 3. *Gerhart Bartning*, *Gefäss des Wortes* (σ. 220=Δοχεῖον τοῦ Λόγου). Καὶ τὰ 4 τομῆδια ἀποτελοῦν οἶονεὶ σύντομον Ὁμολογίαν Πίστεως ἐκάστου συγγραφέως, ἐπιστημονικοῦ θεολογικοῦ κύρους διεθνῶς ἀνεγνωρισμένου καὶ πιστοῦ τῆς Ἐκκλησίας του τέκνου, ἐπιθυμοῦντος νὰ ἐκθέσῃ δι' αὐτοπαρουσίας τὴν Ὁμολογιακὴν Πίστιν τῆς Ἐκκλησίας του ἄνευ οὐδεμιᾶς προκαταλήψεως ἢ ἀντιθέσεως πρὸς τὰς Ὁμολογίας τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ἀπαντᾷ τις λοιπὸν ἐν τῇ μνημονευθείσῃ σειρᾷ τὸν Καθολικόν, τὸν Ἀγγλικανόν, τὸν Εὐαγγελικὸν Προτεστάντην καὶ τὸν Ὁρθόδοξον, ὁμολογοῦντας Πίστιν εἰς τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς εἰς ἣν ἕκαστος ἀνήκει Ἐκκλησίας, μὲ βάσιν τὴν προσωπικὴν ἐμπειρίαν, τὰς πεποιθήσεις καὶ τὰ ἴδια προσωπικὰ βιώματα ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας του. Ἡ («Ὁμολογία») αὕτη Πίστεως δι' αὐτοπαρουσίας καὶ οἶονεὶ «αὐτεξομολογήσεως», ἀποκλείει ἀφ' ἐαυτῆς τὸν δῖα λόγον ἢ καὶ ἀντίλογον πρὸς τὰς ξένας Ὁμολογίας. Τοῦναντίον ἢ ἔκθεσις διὰ τῆς «αὐτοπαρουσίας» καθίσταται ὑποχρεωτικῶς εἰλικρινῆς, σαφῆς καὶ περιεκτικῆς. Πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν σκοπὸν ἀπέβλεπε καὶ ὁ ἀναλαβὼν τὸ σχέδιον τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐν λόγῳ σειρᾶς Günter Stachel. Τοῦτο δὲ ἐν ὄψει τῶν τε πορισμάτων τῆς Β' Βατικανῆς συνόδου, τοῦ ἀρξαμένου «διαλόγου» Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Δυτικῆς Καθολικῆς διὰ τῶν δύο ἱστορικῶν συναντήσεων τοῦ ἀγιωτάτου Πάπα Ρώμης Παύλου τοῦ ΣΤ' καὶ τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ

Πατριάρχου Ἀθηναγόρου τοῦ Α', τῶν ἐν ὄψει νέων συναρτήσεων ἀμφοτέρων καὶ τῶν προβλεπομένων ἢ καὶ προγραμματιζομένων «διαλόγων» μεταξύ ἐκατέρας ἢ καὶ ὁμοῦ τῶν δύο πρεσβυγενῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς καὶ τῶν λοιπῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ διεκκλησιαστικὴ καὶ πανθεολογικὴ σημασία τῶν ὡς ἄνω συντόμων Ὁμολογιακῶν Ἐκθέσεων δι' «αὐτοπαρουσιάσεως» τῆς Ὁμολογίας ἐκάστου τῶν τεσσάρων τούτων ἐπιστημόνων Θεολόγων καὶ χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, εἶναι καὶ καθ' ἑαυτὴν σπουδαία, ἀλλὰ καὶ ἐπίκαιρος καὶ λίαν ἐπιβληθτικὴ τῶν παγχριστιανικῶν καὶ διεκκλησιαστικῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν. Εὐπρόσδεκτος λοιπὸν εἶναι ἡ ἐκδοθεῖσα σειρὰ τῶν τεσσάρων τούτων εὐσυνόπτων ἔργων ὁμολογιακῆς ἐκθέσεως. Εἶναι δὲ παράλειψις, διότι δὲν εὐρέθη μέχρι σήμερον ὁ ἀξίος μεταφραστὴς τῶν ἔργων τούτων, πολλαπλῶς ὠφελίμων διὰ τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν.

15. Ἐκλήθη λοιπὸν καὶ ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος νὰ συντάξῃ τὸ ἀνωτέρω ἔργον τοῦ μὲ βᾶσιν τὰ προσωπικὰ του βιώματα, ὡς πιστὸν τέκνον τῆς Ἐκκλησίας του, ὡς ἔμπειρος ἐπιστήμων Θεολόγος καὶ ὡς χριστιανός. Καὶ εἶναι ἀξιοθαύμαστος ἡ ὁμολογία Πίστεως καὶ ὁ διδόμενος αὐτοχαρακτηρισμὸς ὑπὸ τοῦ ἰδίου, ὥστε νὰ παρέλκῃ ἕτερος ὑπ' ἄλλου χαρακτηρισμὸς τῆς προσωπικότητός του. Ὁ Συγγραφεὺς Μπρατσιώτης ἀπέφυγε τὸν κίνδυνον νὰ περιαντολογήσῃ ἢ δι' αὐτοβιογραφίας ἢ αὐτοπροβληθῇ. Δὲν συντάσσει («ἐξομολογήσεις» (confessiones), κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ἢ τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ. Ἀπλῶς ὁμολογεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ Πίστιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τὴν Ἑλληνικὴν Πατερικὴν Σκέψιν καὶ Θεολογίαν καὶ τὴν καθόλου Ἑλληνορθόδοξον Παράδοσιν. Εἰς ὅ,τι τὸν ἀφορᾷ προσωπικῶς, ἀποφεύγει τὸν τόνον, ἐκθέτων σεμνοπρεπῶς μόνον τὰ ἀπαραίτητα. Οὕτω σύντομος καὶ ἀπέριπτος εἶναι ἡ ἐκθεσις τοῦ βίου του, ὡς καὶ τῶν σπουδῶν του ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Γερμανίᾳ (Λειψία καὶ Ἰένη). Ὁμολογεῖ ὅτι τὰ κίνητρα τῶν σπουδῶν του ἦσαν ἡ ἀκραιφνὴς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀγάπη του, ἡ ἔφεσις πρὸς γνῶσιν καὶ ἡ ἀγάπη του ἡ μεγάλη πρὸς τὸν λαόν του, κατ' ἐξοχὴν δὲ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν του. Ἴδου αὐταῖς λέξεσι πῶς ἐκφράζεται ὁ ἴδιος: «Ἐγνώρισα πολλοὺς λαοὺς, ἀλλὰ τοῦτο ἠῤῥησεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἀγάπην μου πρὸς τὸν λαόν μου· ἡ γνωριμία μου μετ' ἄλλων Ἐκκλησιῶν μὲ κατέστησεν ἰκανώτερον, ὅπως ἐκτιμήσω ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν Ἐκκλησίαν μου, γνωρίσω καὶ ἀγαπήσω αὐτήν. Ἀκριβῶς δὲ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν μου μὲ ὠδήγησεν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Θεολογίας· καὶ ἐν τούτοις — υἱὸς ὢν ἱερέως — παρέμεινα λαϊκός. Τοῦτο δὲ προήρχετο ἐκ τῆς ἐπιθυμίας μου, ὅπως ἀφιερῶσω ὅλην τὴν ἀγάπην μου καὶ ὄλον τὸν ζῆλόν μου πρὸς αὐτήν (τὴν Ἐκκλησίαν) καὶ ἐντελῶς ἀπερίσπαστος ἐξυπηρετήσω αὐτήν» (σ. 16).

16. Μετά τῆς αὐτῆς σεμνότητος ἐκθέτει περαιτέρω ὁ σ. τὴν ὄλην ἐπιστημονικὴν του σταδιοδρομίαν, τὴν ἐπιστημονικὴν του συγγραφικὴν παραγωγὴν, τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν διεκκλησιαστικὴν κίνησιν, τὴν ἀκαδημαϊκὴν ἄνοδον, τὰς διεθνεῖς ἀναγνωρίσεις καὶ τὰς τιμάς, ὡς ἡ Πατὴρ ἀυτοῦ καὶ οἱ ξένοι εἰς ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν του ἀπένειμον εἰς αὐτόν, ὑπηρεσιῶν ἐπιστημονικῶν, θεολογικῶν, κοινωνικῶν, ἐκκλησιαστικῶν, ἐκπαιδευτικῶν, φιλανθρωπικῶν κλπ. Καὶ πάντα ταῦτα ἐκθέτει μετὰ συντομίας, οἷονεὶ ἐπιγραμματικῶς, προσέχων ὥστε νὰ ἀποφύγῃ κατὰ τὸ δυνατόν πᾶσαν λέξιν ἢ φράσιν, ἱκανὴν εἰς κακόζηλον ἐπίκρισιν αὐτοπροβολῆς καὶ αὐτοεξάρσεως. Δὲν ἐπιτηδύεται ὁ συγγραφεὺς. Ἐκθέτει τὰ γεγονότα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν ἴδιον, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἄλλου. Καὶ ἀκριβῶς περὶ τοῦ «ἄλλου» τούτου ἐνδιαφέρεται ὁ συγγραφεὺς, ἦτοι εἰς τὸ νὰ προβάλλῃ δι' ἑαυτοῦ τὴν δύναμιν τῆς Ἐλληνορθοδόξου Πίστεως καὶ τὴν ἀξίαν τῆς Ἐλληνορθοδόξου Παραδόσεως, τῶν ἀρχῶν καὶ ἀληθειῶν τῆς Ἐλληνικῆς Πατερικῆς Σκέψεως καὶ Διδαχῆς. Πρὸς τοῦτο δὲ προβαίνει εἰς σύντομον, ἀλλὰ ζωηράν, ὅσον καὶ περιεκτικὴν ἔκθεσιν τῆς Ἱστορίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (σ. 24), τῶν βασικῶν γνωρισμάτων καὶ χαρακτηριστικῶν τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως (σ. 40), τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας (σ. 72), τῶν ἠθικῶν γνωρισμάτων καὶ διδαγμάτων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (σ. 80), τοῦ μοναχικοῦ βίου (σ. 86), τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου καὶ τοῦ καθόλου τρόπου διοικήσεως αὐτῆς (σ. 88), τῆς θέσεως τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῷ κόσμῳ (σ. 90), τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Ἔθνους (σ. 95), Ἐκκλησίας καὶ Κράτους (σ. 103), τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν καὶ οὐσιωδῶν γνωρισμάτων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (σ. 106), τῆς θέσεως ταύτης μετὰ τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν (σ. 111), τῆς σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας (σ. 114), τῶν θρησκευτικῶν κινήσεων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ (σ. 118), τῆς θέσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔναντι τῆς χριστιανικῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως (σ. 122), ἔναντι τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας (σ. 137), διὰ νὰ καταλήξῃ (σ. 147) εἰς τὴν ἔκφρασιν εὐχῶν καὶ ἐλπίδων ὑπὲρ τῆς Ἐλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς καθόλου Ὁρθοδοξίας. Αἱ εὐχαὶ δὲ αὐταὶ καὶ αἱ ἐλπίδες τοῦ συγγραφέως ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι εὐχαὶ καὶ ἐλπίδες παντός πιστοῦ θεράποντος τῆς Ἐλληνικῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας.

17. Αἱ ἐκφραζόμενα καὶ διατυπώμενα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως εὐχαὶ καὶ ἐλπίδες εἶναι: 1. Ἡ διάδοσις τῆς Βίβλου μετὰ τῶν ὀρθοδόξων. 2. Ἡ διάδοσις τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν θησαυρῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας Ὑμνογραφίας. 3. Ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς καὶ ἡ διαπαιδαγώγησις τῶν Νέων. 4. Ἡ ἀνάπτυξις πνεύματος ἐξωτικῆς Ἱεραποστολῆς διὰ τῆς μορφώσεως καταλλήλων ὀργάνων καὶ προσώπων. 5. Ἡ ἀνάπτυξις ἐνδιαφέροντος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς διαφύλαξιν τῆς ψυχικῆς

καὶ πνευματικῆς ὑγείας μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ μάλιστα τῆς Νεότητος. 6. Ἡ μόρφωσις τοῦ Κλήρου καὶ ἡ θρησκευτικὴ τούτου καὶ ἡ πνευματικὴ του ἀναγέννησις, ἵνα ἐπαρκέσῃ εἰς τὰ μεγάλα σύγχρονα προβλήματα τῆς κοινωνίας. 7. Ἡ ἀναβίωσις καὶ ἀναδιοργάνωσις τοῦ μοναχικοῦ βίου. 8. Ἡ ἐνίσχυσις τῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν δικαιωμάτων τῶν λαϊκῶν καὶ μάλιστα τοῦ γυναικείου στοιχείου. 9. Ἡ ἐνίσχυσις τῆς συνεργασίας ἐν ἀρμονίᾳ καὶ ἀλληλοσεβασμῷ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας. 10. Ἀνάπτυξις μεγαλυτέρου ἐνδιαφέροντος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην καὶ τὰς ὕλικὰς καὶ πνευματικὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ. 11. Παράλληλος συστηματικὴ ἐνασχόλησις τῆς Ἐκκλησίας τόσον μὲ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα ὅσον καὶ μὲ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἐκκοσμηκέσεως καὶ τῶν καθόλου ἀντιχριστιανικῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς. 12. Ἡ ἀλληλοκατανόησις, ἡ στενὴ ἐπαφὴ καὶ ἡ ὁμόφωνος τοποθέτησις ἐπὶ τῶν διεκκλησιαστικῶν συζητήσεων πασῶν τῶν ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, παρὰ τὰς προσκαίρους πολιτικὰς δυσχερείας των.

18. Ἄλλ' ὡς ὀρθῶς ἐν τέλει ἐξαίρει ὁ συγγραφεὺς (σ. 151): «Πᾶσαι αἱ εὐχαὶ αὐταί, αἵτινες καὶ θὰ ἠδύναντο νὰ πολλαπλασιασθοῦν, θὰ παρέμενον ἀτελεῖς, ἐάν τις παρέλειπε τὴν Εὐχὴν καὶ τὴν παραίνεσιν αὐτοῦ τοῦ Ἰδρυτοῦ καὶ Λυτρωτοῦ ἡμῶν (ἴνα πάντες ἐν ᾧ σιν)». Εἶναι μέγιστον τὸ καθήκον ἡμῶν, ὅπως ἐντείνωμεν τὰς δυνάμεις ἡμῶν διὰ νὰ καταστήσωμεν πραγματικότητα τὴν Εὐχὴν καὶ τὴν Ἐντολὴν Αὐτοῦ. Ἐν σπουδαίον, τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην εἶναι ἀμοιβαία κατανόησις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἥτις ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ τὴν *Contentio sine qua non* (=τὸν ἀπαραίτητον συντονισμόν) διὰ τὴν κατανόησιν ἡμῶν μετὰ τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν. Βάσις δὲ τῆς ἀμοιβαίας ταύτης κατανόησεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι καὶ παραμένει ἡ *τ α π ε ι ν ο φ ρ ο σ ὄ ν η* καὶ ἡ *ἀ γ ά π η*, ὡς ταύτας ἐνεσάρκωσεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν».

* * *

19. Μετέφερα ἐνταῦθα, ὅσα ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ ἀνωτέρω ἔργου τοῦ πολυσεβάστου διδασκάλου διετύπωσα ἄλλοτε («Νέα Ἐστία» τόμ. 82, τευχ. 967, τῆς 15 Ὀκτωβρίου 1967, σελ. 1331|34). Τοῦτο δέ, διότι ἐθεώρησα ὅτι ὁ πολυμαθέστατος Καθηγητῆς - Ἀκαδημαϊκὸς ἔδωκεν αὐτοεξομολογούμενος ὅλον τὸν πλοῦτον τῶν εὐγενῶν Ἰδεωδῶν, ὅφ' ὧν διεκατείχετο. Συγχρόνως ἐν τῇ προβολῇ τῆς ὁμολογιακῆς του Πίστεως, τεκμηριοῦται καὶ ὁ τέλειος *χ α ρ α κ τ η ρ ι σ μ ὸ ς* τῆς προσωπικότητός του. Προσωπικότητος συνδυαζούσης νοῦν καὶ αἴσθημα, ἀρετὴν καὶ λόγον, ἐπιστήμην καὶ δρᾶσιν, κοινωνικότητα καὶ φιλανθρωπίαν, πίστιν καὶ φρόνημα φιλορθόδοξον, βιβλικὴν ἐμβριθειαν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἀφοσίωσιν ἐνὶ λόγῳ προσωπικότητος μεστῆς «εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων» (Παύλου, Πρὸς Ἐβρ. 10, 24).